

ОКСАНА ЦЮНЯК

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. СТЕФАНИКА»
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Оксана Цюняк

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

*НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ*

Івано – Франківськ
2020

УДК 159.95

Ц 65

*Рекомендовано науково-методичною радою педагогічного факультету
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол №5 від 20 лютого 2020 року)*

Рецензенти

Ворощук О.Д. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Довбенко С.Ю. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Цюняк О.П.

Ц 65 Етнопсихологія: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2020. 76 с.

Навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Етнопсихологія» передбачає частково-творчу самостійну роботу студентів; є джерелом накопичення загальних прийомів і способів їхньої розумової праці, зокрема, навчає виокремлювати і формулювати проблеми, самостійно їх вирішувати; сприяє розвитку творчої активності майбутніх фахівців.

У посібнику упорядковано матеріали для самостійної роботи, включаючи опорні поняття та схеми; вправи та тестові завдання для контролю якості знань студентів; термінологічний словник, відповідну наукову, хрестоматійну, періодичну літературу, додатки.

Посібник адресований студентам педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти, магістрантам, учителям, аспірантам, викладачам.

УДК 159.95

©О. П. Цюняк, 2020

©ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника», 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
СИЛАБУС	6
Тема 1. Психологічна сутність основних понять етнопсихології.	
Тема 2. Основні етнічні ознаки нації	
Тема 3. Культура як об'єкт відродження і втілення національної психології	
Тема 4. Розвиток етнічної ідентичності.	
Тема 5. Етнічна свідомість та самосвідомість.	
Тема 6. Національно-культурна специфіка мовленнєвого спілкування.	
Тема 7. Етнічні традиції та ділове спілкування.	
Тема 8. Етнопсихологія українців.	
Тема 9. Етнічні конфлікти: чинники виникнення та шляхи врегулювання.	
Питання до залікового опитування	
Тестові завдання для самоконтролю якості знань студентів	
Список рекомендованої літератури	
Глосарій	
Додатки	

ПЕРЕДМОВА

Як показує досвід, у сучасних умовах самотійність стає професійно необхідною якістю особистості. Фахівець повинен оперативно приймати нешаблонні рішення, діяти самотійно, творчо. Саме там, де здійснюється самотійний пошук принципів, способів дій, починається творчість, що є вищим ступенем розвитку особистості. Тому, у закладах вищої освіти чільне місце у професійній підготовці майбутніх фахівців має займати самотійна робота.

Самотійна робота регламентується Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 02.06.93 р. № 161. Положенням передбачено, що навчальний час, відведений для самотійної роботи студентів, визначається робочим навчальним планом і повинен становити не менше $1/3$ та не більше $2/3$ від загального обсягу навчального часу, відведеного студенту для вивчення конкретної дисципліни.

Успішність самотійної роботи студентів визначається перш за все підготовленістю їх до такої навчальної діяльності. Самотійна робота як вид навчальної діяльності матиме ефективність за таких умов: якщо ця робота чітко організована з боку викладача; є складовою навчально-виховного процесу, а не епізодичним явищем; якщо за самотійною роботою студентів здійснюється педагогічний контроль (оцінка і корекція знань).

У процесі організації самотійної роботи слід використовувати завдання різних видів. Це слугуватиме кращому засвоєнню навчального матеріалу, підвищить пізнавальну активність студентів, розвиватиме творчий потенціал.

Вивчення навчальної дисципліни «*Етнопсихологія*» передбачає різні види діяльності студентів: аудиторну роботу (лекції та практичні заняття); самотійну роботу (самотійне опрацювання відповідної наукової літератури, виконання пошукових завдань, підготовка проектів тощо).

Зміст самотійної роботи студентів з означеної дисципліни визначається навчальною та робочою програмами і складається із трьох рівнів: репродуктивного, частково-пошукового, творчого та спрямований на розвиток у майбутніх педагогів умінь застосовувати

дії аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, порівняння, розрізнення, узагальнення тощо. Для цього, у процесі проведення занять, студентам пропонуються завдання з аналітичним навантаженням, створення логічних схем, аналіз ситуацій тощо.

З метою міцності закріплення знань, одержаних на лекційних та практичних заняттях, студентам запропоновано теми для самостійного опрацювання. За виконанням самостійної роботи здійснюється контроль, формами якого є усне опитування на практичних заняттях, перевірка письмових робіт, презентацій, написання науково-дослідних завдань, рефератів, проектів та ін.

Навчальний посібник адресований студентам та магістрантам педагогічних спеціальностей та може використовуватися практичними психологами освітніх закладів і викладачами закладів вищої освіти.

*Поганий учитель викладає істину,
а гарний учитель вчить її шукати самостійно.*

А. Дістерверг

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет/інститут педагогічний

Кафедра педагогіки початкової освіти

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

Освітня програма «Початкова освіта» перший (бакалаврський) рівень

Спеціальність **013** «Початкова освіта»

Галузь знань **01** «Освіта»

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол №1 від «28» серпня 2019 р.

м. Івано-Франківськ – 2019

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Етнопсихологія
Викладач (-і)	Кандидат педагогічних наук Цюняк Оксана Петрівна
Контактний телефон викладача	0979354485
Е-mail викладача	tsiuniak33@gmail.com, oksana.tsiuniak@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Лекції, практичні заняття, самостійна робота, залік
Обсяг дисципліни	90 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Очні консультації: 1,5 год. середа 3 пара Запитання можна надсилати на електронну пошту, що вказана у силабусі.
2. Анотація до курсу	
<p>Навчальна дисципліна «Етнопсихологія» вивчається студентами спеціальності «Початкова освіта» на третьому курсі у шостому семестрі. Етнопсихологія як складова професійної освіти знайомить майбутніх фахівців з теоретичними і емпіричними основами етнопсихологічної науки та вивчає національні особливості пізнавальних, емоційно-вольових процесів, а також стани і властивості особистості представників різних етносів; різноманітність соціально-психологічних процесів і явищ, що виникають серед різних народів; етнічну свідомість і самосвідомість, етнічні цінності та характери; соціально-психологічні фактори етногенезу та ін.</p> <p>«Етнопсихологія» є теоретичною основою для формування у майбутніх фахівців здатності відслідковувати ментальні прояви психіки, визначати міру їх впливу на життєдіяльність особистості та динамічні прояви соціальної групи. Вона є міждисциплінарною галуззю знання на стику загальної, вікової, соціальної психології, етнології, культурної антропології.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Метою вивчення навчальної дисципліни «Етнопсихологія» є оволодіння здобувачами вищої освіти системою загальнотеоретичних та практично-орієнтованих знань, умінь і навичок стосовно усвідомлення національно-психологічних властивостей людини певної етнічної культури, її ментальності; розуміння соціально-психологічних механізмів творення і розвитку нації та психічних ознак етносу.</p> <p>Цілі курсу: у результаті вивчення курсу Ви ознайомитеся із категорійно-понятійним апаратом навчальної дисципліни «Етнопсихологія»; дізнаєтеся про становлення та розвиток етнопсихології як науки; напрями сучасних етнопсихологічних досліджень; психологію міжетнічних стосунків; мовні, діалектні відмінності етносів; етнопсихологічні функції культури; набудете умінь проводити соціально-психологічний аналіз міжетнічних відносин, визначати особливості впливу етнічного статусу особистості на її світосприйняття.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>Вивчення навчальної дисципліни передбачає <i>формування у здобувачів вищої освіти компетентностей і програмних результатів навчання</i> відповідно до освітньої програми «Початкова освіта» <i>перший (бакалаврський) рівень:</i></p> <p>Загальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – здатність до пошуку, оброблення та аналізу, систематизації й узагальнення інформації, зокрема професійно-педагогічної, з різних джерел та формулювання логічних висновків; – здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії з іншими мовленнєвими суб'єктами. Уміння володіти різновидами стилів мовленнєвого спілкування в ситуаціях запобігання та врегулювання конфліктів; 	

- здатність активно, відповідально та ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Здатність орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян, зокрема учнів початкової школи; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України.
- здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики (професійної етики вчителя початкової школи).
- здатність застосовувати знання, пов'язані із соціальною структурою та національною специфікою суспільства, з особливостями соціальних ролей; здатність до орієнтування у соціальних ситуаціях, розуміння соціального контексту художніх творів. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо; спроможність ідентифікувати себе з цінностями професійного середовища; наявність професійної позиції вчителя. Здатність до цінування та повага до різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних національностей та різних розумових здібностей, толерантне ставлення до їхньої культурної спадщини, індивідуальних особливостей.

Спеціальні компетентності:

- здатність до застосування знань про особливості комунікативної діяльності учнів класу /учня початкової школи, взаємостосунки вчителя та учнів, закономірності педагогічного спілкування, соціальної ситуації, ситуацій міжособистісної взаємодії; вміння застосовувати ці знання у моделюванні навчально-виховного процесу в початковій школі;
- здатність учителя в будь-якій педагогічній ситуації орієнтуватися на всіх учасників навчально-виховного середовища, приймати правильні рішення і, як наслідок, досягати поставленої мети навчання й виховання.

Програмні результати навчання

- знання сучасних теоретичних основ освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти, здатність критично оцінювати, безпечно застосовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій в освітньому процесі;
- здатність до здійснення комунікації, зорієнтованої мовленнєве спілкування у процесі вирішення професійно-педагогічних задач, долати комунікативні бар'єри;
- здатність прогнозувати, проектувати та коригувати педагогічну комунікацію з іншими суб'єктами освітньо-виховного процесу початкової школи на засадах етики професійного спілкування, застосовуючи правила мовленнєвого етикету;
- здатність аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтацій;
- здатність створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від соціально-культурно-економічного контексту.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу	
Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	18/8
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18/6
самостійна робота	54/76
Ознаки курсу	

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)		Нормативний/ Вибірковий	
Шостий	Початкова освіта	Третій		вибірковий	
Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
<p>Змістовий модуль 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки</p> <p>Тема 1. Психологічна сутність основних понять етнопсихології.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етнічна психологія як галузь психологічної науки. 2. Об'єкт, предмет, завдання етнопсихології. 3. Принципи, функції та методи дослідження етнопсихології. 4. Сутність основних понять етнопсихології. 5. Зв'язок етнопсихології з іншими науками. 	<p>Лекція-презентація 2 год.</p> <p>Практичне заняття 2 год.</p>	[15, 17, 18,19, 20, 22]	<p>Підготуйте наукове повідомлення на тему: «У чому полягає значення етнічної психології та її місце в психологічній науці».</p> <p>3 год.</p> <p>Складіть короткий термінологічний словник основних термінів з теми 3 год.</p>	Максимальна оцінка 5	тиждень
<p>Тема 2. Основні етнічні ознаки нації.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Соціально-психологічна сутність поняття «нація». 2. Становлення і розвиток теорій нації. 3. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації. 4. Поняття етнічної маргінальності. 	<p>Лекція 2 год.</p> <p>Практичне заняття 2 год.</p>	[15,17,18, 19, 20, 22]	<p>Підготуйте план та основний зміст бесіди для учнів початкових класів на тему: «Чи потрібно вивчати свій родовід».</p> <p>2 год.</p> <p><i>Анотування:</i> Драгоманов М.П. Чудацькі думки про українську національну справу. Київ, Либідь. 2001. С.461-558.</p> <p>4 год.</p>	Максимальна оцінка 5	тиждень
<p>Тема 3. Культура як об'єкт відродження і втілення національної психології.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Культура як психологічне поняття. 2. Чинники розвитку культури. 	Лекція 2 год.	[15,17,18, 19, 22]	Підготуйтеся до дискусії на тему: «Що таке культура і як	Максимальна оцінка 5	тиждень

<p>3. Функції культури.</p> <p>4. Взаємозв'язок між культурою та етносом.</p> <p>5. Основні етнопсихологічні підходи до вивчення культур.</p> <p>6. Народні звичаї як психологічне явище.</p> <p>7. Національний культурний спадок</p>	<p>Практичне заняття 2 год.</p>		<p>ми її засвоюємо». 6 год.</p>		
<p>Тема 4. Розвиток етнічної ідентичності.</p> <p>План</p> <p>1. Поняття та етапи становлення етнічної ідентичності.</p> <p>2. Стратегії підтримання етнічної ідентичності.</p> <p>3. Проблема зміни етнічної ідентичності.</p> <p>4. Вплив соціального контексту на формування етнічної ідентичності.</p>	<p>Лекція 2 год.</p> <p>Практичне заняття 2 год.</p>	<p>[15,17,18,19,22]</p>	<p>Письмово підібрати за творами українських письменників психологічний опис образу українця. 6 год.</p>	<p>Максимальна оцінка 5</p>	<p>тиждень</p>
<p>Тема 5. Етнічна свідомість та самосвідомість.</p> <p>План</p> <p>1. Поняття «етнічної свідомості» й «етнічної самосвідомості».</p> <p>2. Етнічна самосвідомість, її структура та функції.</p> <p>3. Національна свідомість та її складові.</p> <p>4. Національна самосвідомість.</p> <p>5. Національні почуття.</p>	<p>Лекція 2 год.</p> <p>Практичне заняття 2 год.</p>	<p>[15,17,18,19,22]</p>	<p>Розробити вправи для тренінгу на тему: «Як людина усвідомлює свій зв'язок з народом». 6 год.</p>	<p>Максимальна оцінка 5</p>	<p>тиждень</p>
<p>Тема 6. Національно-культурна специфіка мовленнєвого спілкування.</p> <p>План</p> <p>1. Національна специфіка мовленнєвого спілкування як об'єкт наукового дослідження.</p> <p>2. Класифікація національно-культурних чинників спілкування.</p> <p>3. Етнічні відмінності у мовленнєвому спілкуванні.</p>	<p>Лекція 2 год.</p> <p>Практичне заняття 2 год.</p>	<p>[15,17,18,19,22]</p>	<p>Напишіть есе на тему: « Національна специфіка мовленнєвої поведінки». 3 год.</p> <p>Підготуйтеся до дискусії на тему: «Двох рідних мов не буває». 3 год.</p>	<p>Максимальна оцінка 5</p>	<p>тиждень</p>
<p>Тема 7. Етнічні традиції та ділове спілкування.</p> <p>План</p> <p>1. Мовознавчі дослідження етнічної самобутності.</p>	<p>Лекція 2 год.</p>		<p>Проілюструйте на прикладах</p>	<p>Максимальна оцінка 5</p>	<p>тиждень</p>

<ol style="list-style-type: none"> 2. Діловий етикет у різних країнах. 3. Особливості британського ділового стилю. 4. Американці й ділові стосунки. 5. Ділове співробітництво у Франції. 6. Мова ділового спілкування в Німеччині. 7. Ділове спілкування з японцями. 8. Діловий стиль та етикет у Китаї. 9. Діловий світ Швеції. 10. Ділове спілкування з італійцями. 	<p align="center">Практичне заняття 2 год.</p>	<p align="center">[17,18, 19,22]</p>	<p align="center">рівні етнічних відмінностей мовленнєвого спілкування (4-5 прикладів). 6 год.</p>		
<p>Тема 8. Етнопсихологія українців.</p> <p align="center">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Психологічні особливості українського етносу. 2. Український менталітет. 3. Сім'я і формування українського національного характеру. 4. Екологічний чинник формування української свідомості. 5. Вплив історичних та релігійних чинників на формування української самосвідомості. Українські родинні цінності. 	<p align="center">Лекція 2 год.</p> <p align="center">Практичне заняття 2 год.</p>	<p align="center">[8,13,17,18,19, 21, 22, 23, 24]</p>	<p align="center">Письмово описати автостереотип українця. 6 год.</p>	<p align="center">Максимальна оцінка 5</p>	<p align="center">тиждень</p>
<p>Тема 9. Етнічні конфлікти: чинники виникнення та шляхи врегулювання.</p> <p align="center">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і форми етнічних конфліктів. 2. Теорії виникнення етнічних конфліктів. 3. Види і стадії етнічних конфліктів. 4. Чинники та шляхи врегулювання етнічних конфліктів. 	<p align="center">Лекція 2 год.</p> <p align="center">Практичне заняття 2 год.</p>	<p align="center">[17,18,19, 22, 23, 24]</p>	<p align="center">Схематично представте чинники і типологію міжетнічних конфліктів. 6 год.</p>	<p align="center">Максимальна оцінка 5</p>	<p align="center">тиждень</p>
6. Система оцінювання курсу					
<p align="center">Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до ПОРЯДКУ організації та проведення оцінювання успішності студентів університету. Система оцінювання включає <i>поточний, модульний та семестровий контроль знань.</i></p> <p><i>Поточний контроль</i> здійснюється під час практичних занять і передбачає усні відповіді здобувачів на теоретичні питання. Максимальна оцінка кожного заняття – 5 бали. <i>Участь у практичних заняттях упродовж семестру – 45 балів.</i></p>				

	<p>Підсумковий контроль – залік. Самостійна робота – 1-5 балів. Оцінювання індивідуальних творчих завдань – 1-20 балів. Контрольна робота – 10б. Підсумкове тестування – 20 балів.</p>
Вимоги до письмової роботи	<p>Передбачена одна контрольна робота (<i>1-10 балів</i>), що складається з 2 теоретичних питань (<i>6 бали</i>) та 1 практичного (<i>4 бали</i>). Також враховуються виконання завдання частково-пошукового та творчого рівнів. Передбачене одне письмове підсумкове тестування (максимум 20 балів).</p>
Практичні заняття	<p>Оцінюється відвідуваність усіх 9 занять упродовж семестру за 5-бальною шкалою. Виступи на практичних заняттях (за заняття від 1-до 5 балів кожне) – 1-45 балів; Оцінювання самостійної роботи: 1-5.</p>
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>При виставленні допуску до заліку враховуються навчальні досягнення студентів (бали), набрані на поточному опитуванні під час аудиторних годин, при виконанні завдань для самостійної роботи, а також бали підсумкового тестування.</p>

7. Політика курсу

Студентам необхідно дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки їх порушення, що визначаються Положенням про запобігання та виявлення плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>. Відвідування занять є важливою складовою навчання. Лекційні заняття не відпрацьовуються, але знання лекційного матеріалу обов'язкове. Пропуски практичних занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку. Відпрацювання пропущених занять відбувається у формі індивідуальної бесіди під час годин, відведених на консультування студентів. Однією з вимог є відповідальне ставлення до виконання завдань самостійної роботи, опрацювання необхідної інформації, наукових джерел, тестових та інших завдань, викладених на сайті дистанційного навчання. Результати виконання завдань самостійної роботи перевіряються на кожному практичному занятті. У процесі вивчення курсу студент повинен добре володіти навчальним матеріалом, демонструючи належний рівень пізнавальної активності та творчого розвитку.

8. Рекомендована література

1. Баронин А. С. Этническая психология. Київ: Тан-дем, 2000. 264 с.
2. Вундт В. Психология народов. Москва: ЭКСМО, Пресс, 2001. 864 с.
3. Гнатенко П. І. Український національний характер. Київ. 1994.
4. Данилюк І. В. Історія психології в Україні : Західні регіони (остання чверть ХІХ – перша половина ХХ століття). Київ, 2002. С. 37-57.
5. Євтух В.Б. Український етнос: структура і характер взаємодії з навколишнім середовищем. Вісник АН України. 1993. №10. С.56-69.
6. Крысько Г.В. Этническая психология. Москва, Академия, 2008. 320 с.
7. Куєвда В. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі : монографія. Кіровоград, 2013. 104 с.
8. Кульчицький О. Риси характерології українського народу. Енциклопедія українознавства. Загальна частина: у 2 т. Інститут української археографії та джерелознавства НАН України. Київ, 1995. Т.2. С.708–718.
9. Лисий І.Я. Менталітет і духовна культура українців. Філософська і соціологічна думка. 1995. №11-12. С.37-60.
10. Лозова О.М. Методологія психосемантичних досліджень етносу : монографія. Київ: ВД «Слово», 2011.

11. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2002, С. 20-21.
12. Налчаджян А.А. Этнопсихология. СПб. Питер, 2004. 381 с.
13. Пірен М. Етнопсихологічні процеси у сучасній Україні. Київ, 1999. 326 с.
14. Пірен М. Основи етнопсихології : підручник, Київ, 1996. 245 с.
15. Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011. 326 с.
16. Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.
17. Степко М.Т. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). Київ: Товариство «Знання» КОО, 1998. 251 с.
18. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. Москва: Аспект-пресс, 2003. 368 с.
19. Фурман А. Психокультура української ментальності. Тернопіль, 2011. 168с.
20. Цюняк О.П. Етнопсихологія: навчальний посібник для студентів спеціальності «Початкова освіта. Практична психологія». Івано-Франківськ: «ЯРИНА», 2018, 132 с.
21. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Київ, Знання, 2006. 342 с.

Додаткова

22. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.138–144.
23. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть? Київ: Знання. України, 1991, 240 с.
24. Ле Бон Г. Психология народов и масс. Психология толп. Москва, 1998. С. 14–121.
25. Ярема Я. Українська духовність в її історично-культурних виявах. Збірник «Перший український педагогічний конгрес 1935 р.». Львів, 1938. С.16–88.

Інформаційні ресурси

26. Етнопсихологія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 02.09.2019).
27. Кордоцентризм URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> дата звернення: 02.09.2019).
28. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія : навчальний посібник URL: <http://subject.com.ua/pdf/180.pdf> (дата звернення: 02.09.2019).
29. Микола Шлимкевич – філософ української синтези. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/956740.html> (дата звернення: 02.09.2019).
30. Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нація> (дата звернення: 02.09.2017).
31. Нація. Енциклопедія історії України, Т. 7: Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010., URL: [http://www.history.org.ua/? termin=Natsiia](http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia) (дата звернення: 02.09.2017).
32. Савицька О. В. Етнопсихологія : навчальний посібник. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/501-etnopsihologiya-savitska-ov.html>. (дата звернення: 02.09.2017).
33. Тест Кеттелла. URL: <http://psycabi.net/testy/293-16-faktornyj-lichnostnyj-oprosnik-r-b-kettella-metodika-mnogofaktornyj-oprosnik-kettella-test-kettela-187-voprosov-test-ketela-16-pf>. (дата звернення: 02.09.2017).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

ТЕМА 1. ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ЕТНОПСИХОЛОГІЇ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про етнопсихологію як галузь психологічної науки; об'єкт, предмет, завдання етнопсихології; принципи, функції та методи дослідження етнопсихології; сутність основних понять етнопсихології; визначити зв'язок етнопсихології з іншими науками.

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати пізнавальні можливості студентів, їхню самостійність, працелюбство, здібності до оволодіння новими знаннями.

Знати: сутність понять: «етнопсихологія», «етнос», «етнічна спільність», «національний характер», «етнічні стереотипи», «етнічні настановлення», «етноцентризм»; принципи та функції етнопсихології; основні методи дослідження етнопсихології.

Вміти: розмежовувати поняття: «клани», «плем'я», «народ», «народність», «нація», «етнічна група», «психічний склад», «крос-культурне дослідження», «стандартне дослідження»; оперувати знаннями щодо зв'язку етнопсихології з іншими науками тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Етнічна психологія як галузь психологічної науки.
2. Об'єкт, предмет, завдання етнопсихології.
3. Принципи, функції та методи дослідження етнопсихології.
4. Сутність основних понять етнопсихології.
5. Зв'язок етнопсихології з іншими науками.
6. Зародження етнопсихології в історії та філософії (Геродот, Гіппократ, Дж. Віко та ін.).
7. Етнопсихологічний аспект у філософських дослідженнях епохи Просвітництва (Ш. Монтеск'є, Д. Юм).
8. Основні напрями розвитку сучасної етнопсихології.

Дайте визначення понять:

- *етнопсихологія* –
- *етнос* –
- *етнічна спільність* –
- *клани* –
- *плем'я* –
- *народ (народність)* –
- *етнічна група* –
- *психічний склад* –
- *національний характер* –
- *етнічні стереотипи* –
- *етнічні настановлення* –
- *етноцентризм* –

Які соціальні групи вивчає етнопсихологія (великі чи малі)?
Наведіть приклади.

Дайте визначення етнічної психології як галузі психологічних знань.

У якому році етнопсихологія зародилась як самостійна наука?

Які напрямки виділяють у сучасній етнопсихології?

Вкажіть об'єкт та предмет вивчення етнопсихології.

Обґрунтуйте основні підходи до розуміння предмету етнопсихології.

Назвіть основні завдання етнопсихології.

Охарактеризуйте принципи дослідження в етнопсихології.

Назвіть основні функції етнопсихології.

У чому полягає «Парадокс Лап'єра»?

Назвіть основні ознаки етносу.

Перечисліть основні форми етносів.

Розкрийте взаємозв'язок етнопсихології з іншими науками.

Чим схожі та відрізняються етнографія та етнопсихологія.

Підготуйте аналітичну доповідь на тему «Дослідження первісних культур» (Р. Бенедикт, А.А. Кардинер, Л. Леві-Бруль. К. Леві-Строс).

За допомогою першоджерел розгляньте розвиток етнопсихології в межах етнічних українських земель.

Етнічна психологія українців в працях М. Драгоманова, В. Гнатюка, М. Костомарова, В. Антоновича, М. Грушевського.

Для чого у практичній діяльності людини необхідне вивчення етнічної психології? Обґрунтуйте свою думку. Наведіть приклади.

У чому полягає значення етнічної психології та її місце в психологічній науці.

Обґрунтуйте прикладне значення етнічної психології для професійної діяльності керівника, педагога, практичного психолога та інших представників професій.

Проаналізуйте підхід Ш. Монтеск'є до пояснення чинників етнічних відмінностей, що представлений у такому висловлюванні: *«Чимало речей управляють людьми: клімат, релігія, закони, принципи управління, зразки давнини, мораль, звичаї... над дикунами володарює переважно природа і клімат... китайцями управляють звичаї, а в Японії тиранічна влада належить законам...»*.

Прокоментуйте твердження М. Бердяєва: *«Ані раса, ані територія, ані мова, ані релігія не є ознаками, які визначають національність, хоча всі вони відіграють ту чи іншу роль у її визначенні. Національність – це складне історичне утворення, яке з'являється у результаті кровного змішування рас і племен, багатьох*

перерозподілів земель, з якими вона пов'язує свою долю і духовно-культурного процесу, що створює духовне обличчя».

Теми наукових повідомлень

- ❖ Погляди давньогрецьких учених на відмінності між народами.
- ❖ «Дух народу» в працях французького вченого Ш. Монтеск'є.
- ❖ Думки Д. Юма щодо національного характеру.
- ❖ Специфіка і розвиток національного характеру у працях Гегеля.
- ❖ «Продукти» народного духу – мова, міфи, звичаї як джерела пізнання етнопсихології у працях В. Вундта.
- ❖ Етнопсихологічні дослідження в Україні та за кордоном.

Література до теми

- ✓ Баронин А.С. Этническая психология. Київ: Тан-дем, 2000. 264 с.
- ✓ Бромлей .Ю.В. Очерки теории этноса. Москва: Наука, 1983. 283 с.
- ✓ Вундт В. Психология народов. Москва: ЭКСМО, Пресс, 2001. 864 с.
- ✓ Етнопсихологія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 02.09.2019).
- ✓ Лозова О.М. Методологія психосемантичних досліджень етносу: монографія. Київ: ВД «Слово», 2011.
- ✓ Львовичкіна А.М. Етнопсихологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2002. С. 20–21.
- ✓ Налчаджян А.А. Этнопсихология. СПб. Питер, 2004. 381 с.
- ✓ Пірен М. Основи етнопсихології : підручник, Київ, 1996. 432 с.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.
- ✓ Степко М.Т. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). Київ: Товариство «Знання» КОО, 1998. 251 с.
- ✓ Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. Москва: Аспект-пресс, 2003. 368 с.
- ✓ Тест Кеттелла. URL: <http://psycabi.net/testy/293-16-faktornyj-lichnostnyj-oprosnik-r-b-kettella-metodika-mnogofaktornyj-oprosnik-kettella-test-kettela-187-voprosov-test-ketela-16-pf>.

ТЕМА 2. ОСНОВНІ ЕТНІЧНІ ОЗНАКИ НАЦІЇ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про основні етнічні ознаки нації, соціально-психологічну сутність понять «нація», «ментальність», «маргінальність».

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: суть понять: «нація», «національна культура», «національна мова», «почуття національної гідності», «національна гордість», «патріотизм», «націоналізм», «ментальність», «маргінальність».

Вміти: розмежовувати поняття: «національний характер», «національна самосвідомість», «національні інтереси», «національна самооцінка», «нація»; виокремлювати за описами основні риси національного характеру тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Соціально-психологічна сутність поняття «нація».
2. Становлення і розвиток теорій нації.
3. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації.
4. Поняття маргінальності.

Дайте визначення понять:

- *нація* –
- *національний характер* –
- *національна свідомість* –
- *національна самосвідомість* –
- *національні інтереси* –
- *українська (національна) культура* –
- *національна мова* –
- *національна самооцінка* –
- *почуття національної гідності* –
- *національна гордість* –
- *патріотизм* –
- *націоналізм* –

- *ментальність* –
- *маргінальність* –

Назвіть характерні риси нації.

Обґрунтуйте основні ознаки нації.

Що таке «піджан-мови»?

Розмежуйте поняття «національна свідомість» і «національна самосвідомість».

Назвіть джерела та чинники становлення національного характеру.

Розкрийте сутність концепцій становлення та розвитку націй.

Назвіть основні компоненти ментальності.

Назвіть внутрішні чинники і умови формування менталітету.

Назвіть ознаки менталітету українського народу.

Література до теми

- ✓ Березін А.М. Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості (Дис. канд. пед. наук)., Київ, 2002.198 с.
- ✓ Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.138–144.
- ✓ Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нація>.
- ✓ Нація. Енциклопедія історії України, Т. 7: Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010., URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia>.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.

ТЕМА 3. КУЛЬТУРА ЯК ОБ'ЄКТ ВІДРОДЖЕННЯ І ВТІЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про культуру як психологічне явище, основні чинники розвитку та функції культури, її взаємозв'язок з етносом та особливості народних звичаїв.

Виховна - формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: суть понять «культура», «народні звичаї», «національна мова», «традиції» .

Вміти: розмежовувати поняття «культурний спадок» та культурний шок», «обряд», звичаї», «традиції» тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Культура як психологічне поняття.
2. Чинники розвитку культури.
3. Функції культури.
4. Взаємозв'язок між культурою та етносом.
5. Основні етнопсихологічні підходи до вивчення культур.
6. Народні звичаї як психологічне явище.
7. Національний культурний спадок.

Дайте визначення понять:

- *культура* –
- *звичаї* –
- *традиції* –
- *культура етнічної спільності* –
- *культурний спадок* –
- *культурний шок* –
- *досвід* –
- *обряд* –

Назвіть основні чинники розвитку культури.

Охарактеризуйте основні функції культури.

-
- Розкрийте взаємозв'язок між культурою і етносом.
-
- Що таке культурний спадок?
-
- Дайте визначення поняттям «звичаї» та «традиції».
-
- Що таке суб'єктивна культура?
-
- Дайте характеристику крос-культурним дослідженням психічних пізнавальних процесів.
-
- Назвіть причини розходження у результатах тестування інтелекту у представників різних культур й національностей.
-
- Визначте три основні концепції, які виділяють при етнопсихологічному дослідженні культур.
-
- Дайте характеристику основних етнопсихологічних підходів до вивчення культур.
-
- Підготуйте аналітичну доповідь на тему: «Співвідношення психології й культури в етнічній психології».
-
- Підготуватися до дискусії на тему: «Дослідження міжкультурних відмінностей в інтелекті. На чому слід акцентувати увагу: формі (стилі) чи інтелектуальній компетентності індивідів?».
-
- Наведіть приклади, як чинники культури можуть впливати на форми прояву універсальних психічних розладів.
-
- Назвіть і охарактеризуйте культурно-специфічні синдроми.
-
- Складіть етнопсихологічний опитувальник з поданої теми. Запропонуйте спосіб обробки результатів.
-
- Яким чином культура впливає на інтелектуальний розвиток людини. Обґрунтуйте свою думку.
-
- Що являє собою «етнічний парадокс сучасності»? Розкрийте зміст поняття.
-
- Що таке «культурний шок»? Назвіть його симптоми.
-
- Назвіть фактори, що впливають на процес адаптації людини

до нової культури.

Прокоментуйте слова В. Сосюри: *«З одного боку звичаї нації відбиваються у мові, а з іншого боку саме мова значною мірою формує націю»*. Охарактеризуйте мову як одну з основних ознак етносу.

Прокоментуйте наступні висловлювання, опираючись на отриманні знання з етнопсихології:

«Мова – ...не лише одна із стихій народності, але й найдосконаліший її зразок... Коли б єднання людства за мовою і взагалі за народністю було б можливе, воно було б згубним для загальнолюдської думки...немає мови й говірки, які б не були здатними стати знаряддям неосяжної, різнобічної та глибокої думки» (О.О.Потебня).

«Мова для культури – те саме, що центральна нервова система для людини» (С.Лем).

Обґрунтуйте, як, на Вашу думку, може поєднуватися національне виховання та вивчення рідної мови.

Прокоментуйте висловлювання В.О. Сухомлинського:

«Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури... Мовленнєва культура – це живодайний корінь культури розумової, всього розумового виховання, високої, справжньої інтелектуальності».

Теми наукових повідомлень

- ❖ Націоналізм, його сутність і особливості прояву.
- ❖ Нація як культурно-психологічна спільнота.
- ❖ Національна спільнота як інтегральна соціокультурна система.

Література до теми

- ✓ Звичай. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Звичай> (дата звернення 21.01.2019).
- ✓ Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. Київ, «Довір'я», 1992. 141 с.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.
- ✓ Традиція URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення 21.09.2019).
- ✓ Українські народні звичаї. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11263/> (дата звернення 21.09.2019).

ТЕМА 4. РОЗВИТОК ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про основні етапи становлення етнічної ідентичності, стратегії підтримання та вплив соціального контексту на її формування.

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: суть понять: «етнічна ідентичність», «етнічна ідентифікація», «етнічна самоідентифікація», «стратегія»

Вміти: розмежовувати поняття: «етнічна ідентичність», «етнічна ідентифікація», «етнічна самоідентифікація», аналізувати вплив соціального контексту на етнічну ідентичність.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Поняття та етапи становлення етнічної ідентичності.
2. Стратегії підтримання етнічної ідентичності.
3. Проблема зміни етнічної ідентичності.
4. Вплив соціального контексту на формування етнічної ідентичності.

Дайте визначення понять:

- *етнічна ідентичність* –
- *етнічна ідентифікація* –
- *етнічна самоідентифікація* –
- *стратегія* –

Назвіть основні компоненти етнічної ідентичності.

Письмово проаналізуйте етапи становлення етнічної ідентичності.

Прокоментуйте основні чинники розвитку етнічної ідентичності.

Охарактеризуйте проблему зміни етнічної ідентичності.

Охарактеризуйте маргінальну етнічну ідентичність.

Література до теми

- ✓ Березін А.М. Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості (Дис. канд. пед. наук)., Київ, 2002.198 с.
- ✓ Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.138–144.
- ✓ Бочковський О. Вступ до націології. Київ, 1998. 467 с.
- ✓ Львовчкіна А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2002, С. 20-21.
- ✓ Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нація>.
- ✓ Нація. Енциклопедія історії України, Т. 7: Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010., URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia>.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.

ТЕМА 5. ЕТНІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА САМОСВІДОМІСТЬ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про етнічну свідомість та етнічну самосвідомість, їхні складові та функції.

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: сутність понять: «етнічна свідомість», «етнічна самосвідомість», «етнічне «Я»», «реальне «Я», «ідеальне «Я», «дзеркальне «Я», «національна свідомість», «національна самосвідомість», «національне почуття».

Вміти: розмежовувати вище зазначені поняття.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Поняття «етнічної свідомості» й «етнічної самосвідомості».
2. Етнічна самосвідомість, її структура та функції.
3. Національна свідомість та її складові.
4. Національна самосвідомість.
5. Національні почуття.

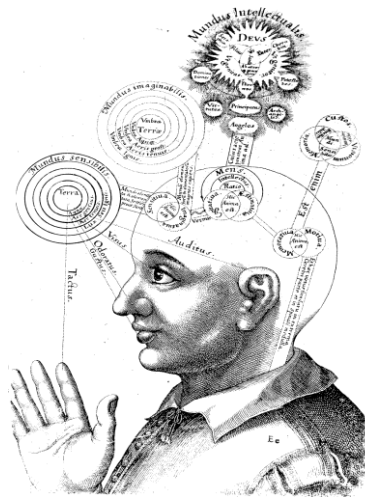

Дайте визначення понять:

- *етнічна свідомість* –
- *етнічна самосвідомість* –
- *етнічне «Я»* –
- *реальне «Я»* –
- *ідеальне «Я»* –
- *дзеркальне «Я»* –
- *національна свідомість* –
- *національна самосвідомість* –
- *національне почуття* –

Письмово розкрийте співвідношення між поняттями «етнічна свідомість» і «етнічна самосвідомість».

Охарактеризуйте етнічну самосвідомість як структурний компонент самосвідомості особистості.

Визначте етнічну самосвідомість на рівні особистості.

Опишіть етнічну самосвідомість на рівні етносу.

Охарактеризуйте рівні національної свідомості.

Вкажіть національні почуття, які є складовими національної самосвідомості.

Охарактеризуйте чинники формування націоналізму.

Література до теми

- ✓ Березін А.М. Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості (Дис. канд. пед. наук)., Київ, 2002.198 с.
- ✓ Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних

перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.138–144.

- ✓ Бочковський О. Вступ до націології. Київ, 1998. 467 с.
- ✓ Львовчкіна А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2002, С. 20-21.
- ✓ Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нація>.
- ✓ Нація. Енциклопедія історії України, Т. 7: Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010., URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia>.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.

ТЕМА 6. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про національну специфіку мовленнєвого спілкування як об'єкт наукового дослідження.

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: суть понять: «мова», «національна культура», «національна мова», «мовлення», «спілкування», «національно-культурні чинники».

Вміти: розмежовувати вище зазначені поняття.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Національна специфіка мовленнєвого спілкування як об'єкт наукового дослідження.
2. Класифікація національно-культурних чинників спілкування.
3. Етнічні відмінності у мовленнєвому спілкуванні.

Дайте визначення понять:

- *мова* –
- *мовлення* –
- *спілкування* –
- *національно-культурні чинники* –

Назвіть науки, які вивчають специфіку мовленнєвого спілкування.

Охарактеризуйте групу чинників, які пов'язані з культурною традицією.

Охарактеризуйте основні рівні етнічних відмінностей мовленнєвого спілкування.

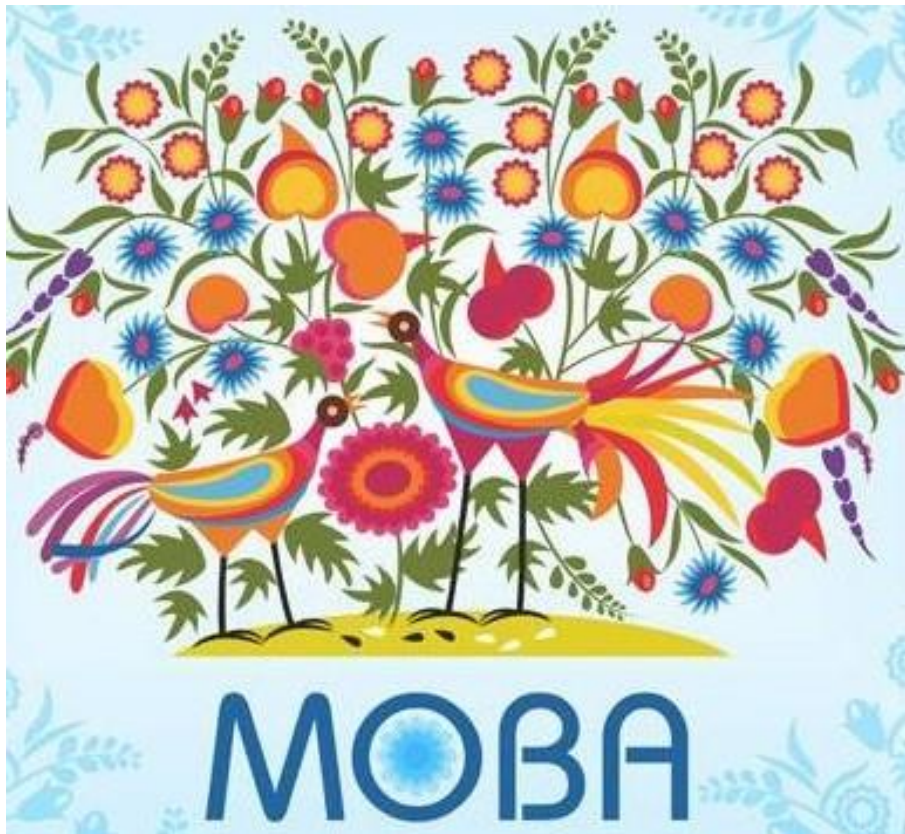

Наведіть приклади, які ілюструють різні рівні етнічних відмінностей мовленнєвого спілкування.

Прокоментуйте міркування І. Огієнка про національну мову як феномен культури:

«Мова – це наша національна ознака, в мові наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного і національного, це форма національного організування. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно не сама по собі мова, а мова, як певний орган культури, традицій... і поки живе мова – житиме й народ, його національність. Не стане мови – не стане національності.: вона геть розпорозитья поміж другим народом».

Література до теми

- ✓ Березін А.М. Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості (Дис. канд. пед. наук)., Київ, 2002.198 с.
- ✓ Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.138–144.
- ✓ Бочковський О. Вступ до націології. Київ, 1998. 467 с.
- ✓ Львовчкіна А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2002, С. 20-21.
- ✓ Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нація>.
- ✓ Нація. Енциклопедія історії України, Т. 7: Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010., URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia>.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.

ТЕМА 7. ЕТНІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про мовознавчі дослідження етнічної самобутності різних етносів.

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: особливості ділового спілкування різних народів.

Вміти: виокремлювати за описами особливості ділового спілкування у різних країнах тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Мовознавчі дослідження етнічної самобутності.
2. Діловий етикет у різних країнах.
3. Особливості британського ділового стилю.
4. Американці й ділові стосунки.
5. Ділове співробітництво у Франції.
6. Мова ділового спілкування в Німеччині.
7. Ділове спілкування з японцями.
8. Діловий стиль та етикет у Китаї.
9. Діловий світ Швеції.
10. Ділове спілкування з італійцями.

Завдання для самостійного опрацювання

Підготувати наукове повідомлення на тему: «Етнопсихологічні особливості спілкування у професійній діяльності педагога».

Література до теми

- ✓ Лозова О.М. Методологія психосемантичних досліджень етносу : монографія. Київ: ВД «Слово», 2011.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.

ТЕМА 8. ЕТНОПСИХОЛОГІЯ УКРАЇНЦІВ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про психологічні особливості українського етносу; актуальні аспекти формування українського національного характеру та багатогранність українських родинних цінностей.

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: суть понять: «менталітет», «український менталітет», «український кордоцентризм», «сім'я», «родина», «цінності».

Вміти: розмежовувати поняття: «інтровертованість», «індивідуалізм», «екзекутивність», «кордоцентризм»; виокремлювати психологічні особливості українського етносу та ознаки українського менталітету.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Психологічні особливості українського етносу.
2. Український менталітет.
3. Сім'я і формування українського національного характеру.
4. Екологічний чинник формування української свідомості.
5. Вплив історичних та релігійних чинників на формування української самосвідомості. Українські родинні цінності.

Дайте визначення понять:

- *психічний склад нації* –
- *інтровертованість* –
- *толерантність* –
- *індивідуалізм* –
- *кордоцентризм* –
- *український кордоцентризм* –
- *антеїзм* –
- *екзекутивність* –
- *український менталітет* –

Обґрунтуйте психологічні особливості українського етносу.

У чому полягає індивідуалізм українського народу?

Назвіть архетипи українського народу.

Перечисліть основні родинні цінності.

Визначте етнопсихологічні риси українців. Обґрунтуйте свою думку.

Які версії етногенезу української нації Ви знаєте?

Охарактеризуйте сучасний стан національної ідентичності українців.

Яку роль відіграє національна ідея у житті нації?

Які релігії мали найзначніший вплив на формування психічного складу українців?

Підготуйте аналітичну доповідь на тему: *«Етнопсихологічні риси українців як підґрунтя української культури»*.

Проаналізуйте український фольклор та визначте етнічні стереотипи українців.

Підготуйте план та основний зміст бесіди з учнями на тему: *«Чи потрібно вивчати свій родовід»*.

Підготуйте міні-твір на тему: *«Українська ментальність у повісті І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я»»*.

Напишіть есе на тему: «Толерантність – свідомий вибір українців чи модний тренд сучасності».

Напишіть твір-міркування на тему: «Менталітет українського вчителя».

1. За творами українських письменників напишіть психологічний опис образу українця (н-д, за працями М. Костомарова, Т. Шевченка, Панаса Мирного та ін.).

Дайте визначення поняттю «маргінал» і скажіть, яку людину можна назвати маргіналом в етнічному аспекті? Як відбувається процес етнічної маргіналізації? Наведіть приклади із сьогодення.

Поміркуйте, що потрібно робити психологам та педагогам для виховання етнічної самосвідомості українців.

На основі здобутих знань та власного досвіду опишіть ментальність українців, поляків, німців та ін. Наведіть приклади.

Проаналізуйте сучасну ситуацію в Україні і визначте її національну ідею.

Опишіть автостереотип українця.

Прокоментуйте висловлювання Миколи Шлемкевича:

«Від душевного хаосу примітивної людини й духового зв'язання її первісною громадою – юрбою, – до сучасної зрізничкованої, самосвідомої духовості веде довгий шлях невсипущої праці й упертої боротьби з дійсністю. Кожен новий здобуток на цьому шляху значить дух, неначе кілометровими стовпами, знаком: штучним науковим поняттям або якимось своїм елементом. Та цей розвиток духової культури... означає не тільки здобування щораз ширших просторів дійсності, але й властивий ріст духа, його диференціацію, зміцнення й упевнення окремих його частин. Грозить небезпека, що духовість розпадеться на низку окремих держав. – Тут метафізика представляє доосередкову силу, тенденцію замкнутості, суцільності розхитаної індивідуальності. Але основуючись на всіх ділянках духової культури, вона одночасно осягає останню характеристичну рису філософії: універсальність»

Анотування:

Драгоманов М.П. Чудацькі думки про українську національну справу. Вибране. М.П. Драгоманов. К.:Либідь, 1991, 461–558.

Козленко С.В. «Творчий націоналізм» Миколи Шлемкевича URL: file:///C:/Users/Юрий/Downloads/vnv_2017_27_5.pdf

Тематики наукових повідомлень

- ❖ Світовідчуття українців.
- ❖ Знаки-символи України.
- ❖ Символізм української писанки.
- ❖ Психологічна характеристика українського етносу.
- ❖ Ментальність українського народу.
- ❖ Національна ідея та її роль у житті нації.

Література до теми

- ✓ Гнатенко П. І. Український національний характер. Київ. 1994.
- ✓ Гримич М. В. Два виміри національного характеру. Наука і суспільство. 1991, №8.
- ✓ Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть? Київ: Знання України, 1991, 240 с.
- ✓ Євтух В.Б. Український етнос: структура і характер взаємодії з навколишнім середовищем. Вісник АН України. 1993. №10. С.56–69.
- ✓ Кононенко П. Українознавство: підручник. Київ, 1996.
- ✓ Куєвда В. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі : монографія. Кіровоград, 2013. 104 с.
- ✓ Кульчицький О. Риси характерології українського народу. Енциклопедія українознавства. Загальна частина: у 2 т. Інститут української археографії та джерелознавства НАН України. Київ, 1995. Т.2. С.708–718.
- ✓ Лисий І.Я. Менталітет і духовна культура українців. Філософська і соціологічна думка. 1995. №11-12. С.37–60.
- ✓ Лозко Г.С. Українське народознавство. Київ: Зодіак-ЕКО, 1995. 368 с.
- ✓ Микола Шлимкевич – філософ української синтези. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/956740.html> (дата звернення: 22.09.2019).
- ✓ Україна на зламі тисячоліть : історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи. Київ, 2000.
- ✓ Фурман А. Психокультура української ментальності. Тернопіль, 2011. 168 с.
- ✓ Шлемкевич М. Загублена українська людина. Київ, 1992.
- ✓ Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Київ, Знання, 2006. 342 с.

ТЕМА 9. ЕТНІЧНІ КОНФЛІКТИ: ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

МЕТА:

Дидактична – оволодіння знаннями про теорії виникнення етнічних конфліктів, їх види та стадії, чинники та шляхи врегулювання.

Виховна – формувати у студентів прагнення отримувати нові знання самостійно, вміння застосовувати їх на практиці; розвивати аналітико-синтетичні здібності та формувати дидактичні навички у майбутніх педагогів.

Знати: суть понять: «конфлікт», «політичні конфлікти», «соціально-економічні конфлікти», «боротьба», «війна».

Вміти: розмежовувати вище зазначені поняття.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Поняття і форми етнічних конфліктів.
2. Теорії виникнення етнічних конфліктів.
3. Види і стадії етнічних конфліктів.
4. Чинники та шляхи врегулювання етнічних конфліктів.

Дайте визначення понять:

- *конфлікт* –
- *політичні конфлікти* –
- *соціально-економічні конфлікти* –
- *етнічні конфлікти* –
- *боротьба* –
- *війна* –

Обґрунтуйте основні типи міжгрупових конфліктів.

Назвіть основні форми конфліктів.

Проаналізуйте основні види етнічних конфліктів.

Що таке етнічна та національна упередженість?

Що означає поняття «ксенофобія»?

Запропонуйте основні шляхи розв'язання етнічних конфліктів.

Література до теми

- ✓ Березін А.М. Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості (Дис. канд. пед. наук)., Київ, 2002.198 с.
- ✓ Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.138–144.
- ✓ Бочковський О. Вступ до націології. Київ, 1998. 467 с.
- ✓ Львовчкіна А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2002, С. 20-21.
- ✓ Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нація>.
- ✓ Нація. Енциклопедія історії України, Т. 7: Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010., URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia>.
- ✓ Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.
- ✓ Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКОВОГО ОПИТУВАННЯ

- Етнічна психологія як галузь психологічної науки.
- Об'єкт, предмет, завдання етнопсихології.
- Принципи, функції та методи дослідження етнопсихології.
- Сутність основних понять етнопсихології.
- Зв'язок етнопсихології з іншими науками.
- Зародження етнопсихології в історії та філософії (Геродот, Гіппократ, Дж. Віко та ін.).
- Етнопсихологічний аспект у філософських дослідженнях епохи Просвітництва (Ш. Монтеск'є, Д. Юм).
- Основні напрями розвитку сучасної етнопсихології.
- Психологічна характеристика етносу.
- Основні форми існування етносу та їх характеристика.
- Соціально-психологічна сутність поняття «нація».
- Становлення і розвиток теорій нації.
- Національна свідомість. Складові національної свідомості.
- Етнічна свідомість у структурі свідомості особистості.
- Поняття національного характеру у філософії та психології.
- Національні почуття.
- Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації.
- Поняття етнічної маргінальності.
- Культура як психологічне поняття.
- Чинники розвитку культури. Функції культури.
- Взаємозв'язок між культурою та етносом.
- Основні етнопсихологічні підходи до вивчення культур.
- Культура та традиції Гуцульщини.
- Верховина – центр гуцульської культури.
- Народні звичаї як психологічне явище.
- Збереження етнокультурних традицій Гуцульщини як запорука сталого розвитку краю.
- Поняття та етапи становлення етнічної ідентичності.
- Стратегії підтримання етнічної ідентичності.
- Проблема зміни етнічної ідентичності.
- Вплив соціального контексту на формування етнічної ідентичності.
- Поняття «етнічної свідомості» й «етнічної самосвідомості».

- Етнічна самосвідомість, її структура та функції.
- Національна свідомість та її складові.
- Національна самосвідомість.
- Етнокультурна самобутність гуцулів.
- Національні почуття.
- Мовознавчі дослідження етнічної самобутності.
- Особливості врахування етнопсихології у діловому спілкуванні.
- Формування діалогічного мовлення учнів гірських шкіл.
- Вплив гірського середовища на розвиток комунікативних умінь майбутніх учителів Нової української школи.
- Діловий етикет у різних країнах.
- Особливості британського ділового стилю.
- Американці й ділові стосунки.
- Ділове співробітництво у Франції. Мова ділового спілкування в Німеччині. Ділове спілкування з японцями.
- Діловий стиль та етикет у Китаї.
- Діловий світ Швеції.
- Ділове спілкування з італійцями.
- Психологічні особливості українського етносу.
- Український менталітет.
- Сім'я і формування українського національного характеру.
- Розвиток особистості школяра на традиціях родинного виховання гуцулів.
- Екологічний чинник формування української свідомості.
- Вплив історичних та релігійних чинників на формування української самосвідомості.
- Українські родинні цінності.
- Формування ціннісних орієнтацій молоді в умовах освітньо-виховного середовища гірської школи Українських Карпат.
- Риса українського національного характеру.
- Національний культурний спадок.
- Теоретичні засади використання гуцульської етнокультури у процесі духовно-морального виховання молоді.
- Поняття і форми етнічних конфліктів.
- Теорії виникнення етнічних конфліктів.
- Види і стадії етнічних конфліктів.
- Чинники та шляхи врегулювання етнічних конфліктів.

- Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів Нової української школи.
- Міфологія Карпат як чинник духовного розвитку особистості.
- Використання гуцульщинознавства в навчально-виховному процесі сучасної школи.
- Етнокультурний потенціал Карпатського регіону як складова професійної підготовки майбутніх учителів Нової української школи.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баронин А. С. Этническая психология. Київ: Тан-дем, 2000. 264 с.
2. Березін А.М. Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості (дис. канд. пед. наук)., Київ, 2002.
3. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.138-144.
4. Бочковський О. Вступ до націології. Київ, 1998.
5. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. Москва, Наука, 1983. 283 с.
6. Вундт В. Психология народов. Москва: ЭКСМО, Пресс, 2001. 864 с.
7. Гнатенко П. І. Український національний характер. Київ. 1994.
8. Гримич М. В. Два виміри національного характеру. Наука і суспільство. 1991, № 8.
9. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть? Київ: Знання України, 1991, 240 с.
10. Данилюк І. В. Історія психології в Україні : Західні регіони (остання чверть ХІХ – перша половина ХХ століття). Київ, 2002. С. 37-57.
11. Етнопсихологія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 02.09.2017).
12. Євтух В.Б. Український етнос: структура і характер взаємодії з навколишнім середовищем. Вісник АН України. 1993. №10. С.56-69.
13. Кононенко П. Українознавство: підручник. Київ, 1996.
14. Кордоцентризм URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> дата звернення: 02.09.2017).
15. Крысько Г.В. Этническая психология. Москва, Академия, 2008. 320 с.

16. Куєвда В. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі : монографія. Кіровоград, 2013. 104 с.
17. Кульчицький О. Риси характерології українського народу. Енциклопедія українознавства. Загальна частина: у 2 т. Інститут української археографії та джерелознавства НАН України. Київ, 1995. Т.2. С.708-718.
18. Ле Бон Г. Психология народов и масс. Психология толп. Москва, 1998. С. 14-121.
19. Лисий І.Я. Менталітет і духовна культура українців. Філософська і соціологічна думка. 1995. №11-12. С.37-60.
20. Літературна спадщина Київської Русі й українська література XVI – XVIII століття. Київ, 1981. С.223—249.
21. Лозко Г.С. Українське народознавство. Київ: Зодіак-ЕКО, 1995. 368 с.
22. Лозова О.М. Методологія психосемантичних досліджень етносу : монографія. Київ: ВД «Слово», 2011.
23. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія : навчальний посібник URL: <http://subject.com.ua/pdf/180.pdf> (дата звернення: 02.09.2017).
24. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2002, С. 20-21.
25. Микола Шлимкевич – філософ української синтези. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/956740.html> (дата звернення:02.00.2017).
26. Налчаджян А.А. Этнопсихология. СПб. Питер, 2004. 381 с.
27. Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нація> (дата звернення: 02.09.2017).
28. Нація. Енциклопедія історії України, Т. 7: Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010., URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia> (дата звернення: 02.09.2017).
29. Пірен М. Етнопсихологічні процеси у сучасній Україні. Київ, 1999.
30. Пірен М. Основи етнопсихології : підручник, Київ, 1996.
31. Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011.

32. Роменець В. А. Історія психології епохи Просвітництва. Київ, 1993. С.366-508.
33. Савицька О. В. Етнопсихологія : навчальний посібник. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/501-etnopsihologiya-savitska-ov.html>. (дата звернення: 02.09.2017).
34. Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с.
35. Степко М.Т. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). Київ: Товариство «Знання» КОО, 1998. 251 с.
36. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. Москва: Аспект-пресс, 2003. 368 с.
37. Тест Кеттелла. URL: <http://psycabi.net/testy/293-16-faktornyj-lichnostnyj-oprosnik-r-b-kettella-metodika-mnogofaktornyj-oprosnik-kettella-test-kettela-187-voprosov-test-ketela-16-pf>.(дата звернення: 02.09.2017).
38. Україна на зламі тисячоліть : історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи. Київ, 2000.
39. Українська культура. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 02.09.2017).
40. Фурман А. Психокультура української ментальності. Тернопіль, 2011. 168с.
41. Хрущ В. Етнопсихологічні аспекти вивчення української ментальності. Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості: Тези доповідей та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ-Луцьк, 1994.
42. Шкляр Л. Е. Этнос. Культура. Личность. Київ, 1992.
43. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Київ, 1992.
44. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Київ, Знання, 2006. 342 с.
45. Ярема Я. Українська духовність в її історично-культурних виявах. Збірник «Перший український педагогічний конгрес 1935 р.». Львів, 1938. С.16-88.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

У якому році етнопсихологія зародилася як самостійна наука?

- 1859;
- 1800;
- 1905;
- 1926.

Етнопсихологія – це галузь психологічної науки, яка вивчає: (виберіть правильну відповідь):

- сукупність психологічних явищ та поведінку людини;
- закономірності процесу виховання людини;
- психолого-педагогічні умови оптимального розвитку людини у освітньому процесі;
- свідомість етнічних спільнот та їхніх представників, закономірності, джерела і чинники їх формування та функціонування, національний характер, а також інші психологічні особливості етносу (нації).

Об'єктом вивчення етнопсихології є:

- психологічний склад нації;
- національний характер етносу;
- нація, етнос, народ;
- національна самосвідомість народу.

Оберіть правильну відповідь, яка визначатиме предмет етнопсихології:

- чинники і джерела становлення національно-психологічних особливостей представників конкретних етнічних спільностей;
- порівняльні дослідження етнічних особливостей спільнот;
- соціально-психологічні риси національно-етнічних спільнот, їхній вплив на поведінку особистості, а також соціально-психологічні процеси й особливості етнічного розвитку та міжнаціонального спілкування;
- вивчення національних психологічних особливостей різних народів світу.

Виберіть рядок, у якому представлено функції етнопсихології:

- гносеологічна, комунікативна, прогностична, дидактична, культурологічна, історична;
- описова, гносеологічна, культурологічна, історична, прогностична, виховна;
- гносеологічна, описова, комунікативна, культурологічна, прогностична, етнополітична;
- дидактична, історична, гносеологічна, культурологічна, етнополітична.

Оберіть правильну відповідь, яка вказує на кількість основних підходів, що розкривають розуміння предмета етнопсихології.

- два;
- три;
- чотири;
- п'ять.

Прихильники першого підходу, що розкриває розуміння предмета етнопсихології вважають етнопсихологію:

- галуззю культурології;
- галуззю етнографії;
- галуззю соціальної психології;
- галуззю загальної психології.

Прихильники другого підходу, що розкриває розуміння предмета етнопсихології вважають етнопсихологію:

- галуззю філософії;
- галуззю етнографії;
- галуззю соціальної психології;
- галуззю загальної психології.

Прихильники третього підходу, що розкриває розуміння предмета етнопсихології вважають етнопсихологію:

- галуззю етнопсихолінгвістики;
- галуззю етнографії;

- галуззю етнопедagogіки;
- галуззю етнології.

Крос-культурне дослідження – це:

- вивчення національно-психологічних особливостей представників однієї етнічної спільності;
- виявлення національно-психологічної специфіки представників двох або декількох етнічних спільностей;
- вивчення національно-психологічних особливостей представників двох етнічних спільностей;
- аналіз продуктів культури (мови, міфів і релігії).

Назвіть автора поняття «етнос».

- Ю.В. Бромлей;
- М.Г. Левін;
- В.Г. Крисько;
- А.С. Баронін.

Вкажіть найвищу форму існування етносу:

- плем'я;
- народ;
- нація;
- клани.

Уперше термін «етнічна спільність» введено до наукового обігу:

- 1937;
- 1927;
- 1943;
- 1957.

Авторами терміну «етнічна спільність» були:

- М.М. Чебоксаров, М.Г. Левін;
- Ю.В. Бромлей, М.Г. Левін;
- М.М. Чебоксаров, Ш. Монтеस्क'є;
- Ю.В. Бромлей, Ш. Монтеस्क'є.

Етнічні стереотипи – це:

- закономірності, джерела і чинники національної (етнічної) свідомості, національний характер, механізми національної (етнічної) ідентифікації;
- це форми соціальної організації, які ґрунтуються на принципі родинних зв'язків і стосунків;
- це стійкі риси психіки людей, що склалися на основі тривалої історії розвитку народу, які проявляються у звичках, смаках, звичаях, традиціях, емоційному сприйманні людиною навколишнього середовища та темпераменті;
- це відносно стійкі уявлення про моральні, розумові та фізичні якості, що властиві представникам тих чи інших спільнот.

Основними ознаками етносу в різних формах його існування є:

- мова, економічна єдність;
- спільність території та політичного устрою;
- наявність шлюбно-сімейних зв'язків, спільність території та політичного устрою, мова, економічна єдність;
- наявність шлюбно-сімейних зв'язків та економічна єдність.

Нація – це:

- етнічні спільності докапіталістичних формацій, що з'явилися після первіснообщинного ладу;
- народ, що живе спільним істотним життям, усвідомлює власну єдність, має спільну історичну пам'ять і досвід, спільні духовні цінності, мову, поняття та уявлення про світ;
- групи, які існують у різноманітних формах, у різних суспільствах;
- форма соціальної організації, яка ґрунтується на принципі родинних зв'язків і стосунків.

Назвіть основоположника сучасного теоретичного мовознавства:

- В. Гумбольдт;
- Г. Штейнталь;
- В. Вундт;
- О. Потебня.

Дайте визначення поняттю «піджан-мови».

- місцева мова корінного населення;
- мови, якими спілкувалася еліта;
- міжнародні мови;
- «дитяча мова».

Назвіть єдину складову, без якої неможливе існування нації.

- національна самосвідомість;
- мова;
- релігія;
- спільна політична та економічна діяльність на єдиній території.

Націоналізм – це:

- ідеологія і напрям політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі;
- це сукупність рис, які склалися історично у представників тієї чи іншої нації, що визначають звичну манеру їхньої поведінки, типовий спосіб дій, які виявляються у побутовій сфері, оточуючому світові, праці, ставленні до своєї та інших спільностей;
- сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності нації та етносів;
- відносно стійка, усвідомлена система уявлень індивіда про себе як про представника певної нації.

Національна самосвідомість – це:

- це сукупність поглядів, знань, оцінок, ідеалів, що відображають специфічний зміст, рівень і особливості уявлень представників національної спільності про минуле, сучасне і майбутнє свого розвитку, про місце та призначення серед інших спільноті характер взаємовідносин з ними;
- процес самоототожнення з нацією на основі якогось зв'язку, а також включення у свій власний світ і прийняття норм, цінностей і зразків цієї нації;

- це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності нації та етносів;
- компонент психічного складу нації, який визначається як система відносин конкретної етнічної спільноти до різних сторін навколишньої дійсності, яка закріпилася і проявилася у стійких стереотипах мислення, емоційного реагування і поведінки загалом.

Хто із науковців запропонував термін «націоналізм»?

- Г. Сетон-Вотсон;
- К. Дойч;
- Гуго Гроцій;
- Й.Г. Гердер.

Ментальність – це:

- сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності нації та етносів;
- сукупність рис, які склалися історично у представників тієї чи іншої нації, що визначають звичну манеру їхньої поведінки, типовий спосіб дій, які виявляються у побутовій сфері, оточуючому світові, праці, ставленні до своєї та інших спільностей;
- соціально-психічні явища, які є проявами духовного світу людини чи соціальної спільності, епохи або етнокультури;
- відносно стійка, усвідомлена система уявлень індивіда про себе як про представника певної нації.

Менталітет – це:

- це система образів, які містяться в основі уявлень індивіда про світ і власне місце у ньому, що визначають вчинки і поведінку людей;
- соціально-психічні явища, які є проявами духовного світу людини чи соціальної спільності, епохи або етнокультури;
- усвідомлена система уявлень індивіда про себе як про представника певної нації;
- деяка інтегративна характеристика спільноти людей з певною культурою, що дає змогу описати своєрідність бачення цими людьми оточуючого світу і пояснити специфіку їх реагування на нього.

Люди-маргінали – це:

- люди, які не мають чітких етнокультурних орієнтацій, не можуть з упевненістю заявити свою причетність до того чи іншого етносу, до тієї або іншої культури.;
- люди, які проживають за межами території свого народу;
- люди, які є патріотами своєї нації;
- усі відповіді є правильними. .

Яке поняття означає основну форму регулювання поведінки, правила поведінки, які склалися внаслідок їх практичного застосування протягом тривалого часу серед людей і уособлювали собою підсумок історичного досвіду?

- культурний спадок;
- традиції;
- звичаї;
- культура етнічної спільності.

Назвіть автора твердження «...мова – це «саморозвиток духу».

- Г. Штейнталь;
- В. Гумбольдт;
- В. Вундт;
- О. Потебня.

Назвіть автора наукових праць: «Думка і мова», «Мова і народність», «Про націоналізм».

- Г. Штейнталь;
- В. Гумбольдт;
- В. Вундт;
- О. Потебня.

Етноцентризм – це:

- взаємний обмін інформацією між групами за дотримання умов, які сприятимуть зміні ситуації;
- погляд на етнопсихологічні особливості іншого народу з точки зору уявлень власного народу;
- готовність особистості сприймати ті чи інші явища етнічного життя та міжетнічних стосунків і, відповідно до цього сприймання, діяти певним чином у конкретній ситуації;
- це установка упередженого чи ворожого ставлення до представників певних етнічних груп, будь-яких фактів дійсності, що пов'язані з їх діяльністю, поведінкою, соціальним станом, без достатніх для цього підстав і знань.

Тотемізм – це:

- одна з давніх форм релігійних вірувань, за якою існує надприродний зв'язок між людиною і певним видом тварин, рослин або предметами неживої природи;
- форма зміни етнічного успадкування, коли особа, батьки якої є представниками різних етнічних груп, перебуває на межі двох етнічних груп;
- основна форма регулювання поведінки, правила поведінки, які склалися внаслідок їх практичного застосування впродовж тривалого часу серед людей і уособлюють підсумок історичного досвіду;
- форма існування етносу.

Система поглядів, уявлень та ідей етнічної спільності, що з'являються завдяки взаємодії з іншими етнічними групами, у якій виявляються знання про ці групи і ставлення до них, а також стан і

форми самовиокремлення своєї етнічної спільності, це:

- етнічна свідомість;
- етнічна ідентичність;
- етнічна самосвідомість;
- етнічний стереотип.

Сукупність масових ірраціональних уявлень (які є психологічними утвореннями масової свідомості) про власну етнічну спільноту як про центр, навколо якого групуються всі інші етнічні спільноти (які уявляються у вигляді конкретизованих спрощених образів власного народу), це:

- архетип;
- етноцентризм;
- етнічний стереотип;
- менталітет.

Компонент психічного складу нації, який визначається як система відносин конкретної етнічної спільноти до різних сторін навколишньої дійсності, яка закріпилася і проявилася у стійких стереотипах мислення, емоційного реагування і поведінки загалом. Це властивості темпераменту, емоційних реакцій, ціннісних орієнтацій, моралі, ставлення до праці і т.д. не окремого індивіда, а численної групи, це:

- національна свідомість;
- національний інтерес;
- національний характер;
- національні почуття.

Сукупність духовно-культурних символів і образів етнічного буття, за допомогою яких життя людини наповнюється почуттями смислозаданості та доцільності, це:

- архетип;
- етноцентризм;
- національний характер;
- менталітет.

Відносно стійке уявлення про моральні, розумові, фізичні якості, властиві представникам різних етнічних спільнот, це:

- етнічний стереотип;
- архетип;
- етнічна свідомість;
- етнічна самосвідомість.

Процес, за допомогою якого етнічна група «передає себе у спадок» новим членам, передусім, через основні механізми навчіння, це:

- культурний спадок;
- культурна трансмісія;
- культурний шок;
- консолідація.

Виберіть ті особливості групи, які характеризують етнос:

- єдність щодо спільної діяльності;
- самостійність як суб'єкта історичної та соціальної дії;
- відносна гомогенність щодо складу чи інших ознак;
- гетерогенність за складом.

Складова українського менталітету, яка тісно й органічно пов'язана з інтровертністю та індивідуалізмом, це:

- кордоцентризм;
- екзекутивність;
- антеїзм;
- толерантність.

ГЛЮСАРІЙ

Автостереотипи – це думки, судження, оцінки, котрі стосуються певної етнічної спільноти і висловлені представниками цієї ж самої спільноти (наприклад, висловлювання українців про українську націю).

Автохтонний – належний до території за походженням, місцевий.

Агенти соціалізації – це люди, соціальні інститути, з якими безпосередньо взаємодіє індивід і, які допомагають у реалізації процесів соціалізації. Основними агентами соціалізації є найближче соціальне оточення (батьки, брати, сестри, однокласники).

Аккультурація – це результат безпосереднього, тривалого міжкультурного міжгрупового контакту, який призводить до зміни культури в одній чи кількох групах.

Амбівалентність – невідповідність, протиріччя кількох одночасно пережитих емоцій до певного об'єкта.

Анімізм – релігійні уявлення про душу і духів.

Антеїзм – філософське поняття, що означає єдність людини з природою («землею-матір'ю»), домінування ідеї про нерозривну єдність людини й природи. Назва терміну походить від імені персонажа давньогрецької міфології – Антея, фізична сила якого могла проявлятися у повній мірі тільки в разі контакту з рідною землею.

Антропологія – наука про походження, еволюцію та особливості фізичного типу людей.

Антропоморфний – людиноподібний.

Архетип – це сукупність духовно-культурних символів і образів етнічного буття, за допомогою яких життя людини наповнюється почуттями смислозadanості та доцільності. Архетип функціонує за умови неможливості існування чи відсутності свідомих понять.

Асиміляція (етнічна) – уподібнення, вид об'єднаних етнічних процесів. Супроводжується втратою народом основних етнічних ознак в етнічному середовищі.

Білінгвізм – одночасне володіння двома мовами.

Боротьба – це форма конфлікту, в якій супротивники прагнуть продемонструвати свою перевагу, примушуючи противника її визнати. Метою боротьби є примус супротивника до капітуляції шляхом визнання переваг і прийняття умов, які зумовлено цим визнанням переваг.

Війна – це збройна боротьба за реалізацію політичних цілей етнічної групи.

Генетичний – пов'язаний спільним походженням.

Геноцид – це знищення окремих груп населення за расовими, національними чи релігійними ознаками, а також умисне створення умов, розрахованих на повне або часткове знищення цих груп.

Географічний детермінізм – це науковий напрям, основна ідея якого полягає у тому, що провідним чинником розвитку якого-небудь суспільства є географічне положення та кліматичні умови.

Гетеростереотипи – це сукупність оціночних суджень про інші народи.

Гомеостаз – це рухливий виражений стан етнічної спільності, що забезпечується засобами її протидії зовнішнім і внутрішнім чинникам, які можуть порушити цю рівновагу.

Господарсько-культурні типи – історико-типологічні спільності, що характеризуються традиційними комплексами господарства і культури, живуть у подібних природних і соціально-економічних умовах.

Громада – об'єднання людей, пов'язаних спільними інтересами.

Дискримінація етнічна – утиски, що здійснює панівний етнос щодо не панівного етносу (або певної кількості таких етносів).

Діаспора – розселення народу за межами свого основного етнічного масиву.

Денаціоналізація – втрата національних особливостей – мови, культури. Політика, спрямована на позбавлення народу його власної культури та національного самоусвідомлення.

Досвід – відображення в людській свідомості законів об'єктивного світу і суспільної практики, одержане в результаті активного практичного пізнання. Сукупність практично засвоєних знань, навичок, знання життя, засноване на пережитому, випробуваному. Досвід – це перш за все сукупність того, що відбувається з людиною в її житті (реальність) і що вона усвідомлює; людина може мати досвід про саму себе, про свої здібності, про свої чесноти і вади, людина також може мати досвід і про думки, ідеї, знання (внутрішній досвід).

Егоцентризм – форма вияву етнічного конфлікту, під якою розуміється нездатність індивіда при його зосередженості на власних інтересах змінити вихідну пізнавальну позицію по відношенню до

певного об'єкта, думки навіть при усвідомленні інформації, яка суперечить його досвіду.

Елементарна етнічна одиниця – найменша складова основної етнічної одиниці (етнічна група, сім'я).

Етнічна група – це внутрішній підрозділ етносу, що має етнічну самосвідомість. Етнічна група проживає на інших етнічних територіях і характеризується спільними з власним етносом властивостями: мовою, культурою, вірою, етнічною ідентифікацією та самосвідомістю.

Етнічна ідентичність – це результат когнітивно-емоційного процесу самоусвідомлення людини як представника якого-небудь етносу, певний ступінь ототожнення себе з цим етносом і відособлення від інших етносів.

Етнічний конфлікт – це конкуренція між групами – від реального протистояння за володіння обмеженими ресурсами до соціальної конкуренції – в усіх тих випадках, якщо у сприйманні однієї сторони протилежна визначається з позиції етнічної належності її членів.

Етнічна ментальність є системою образів, уявлень, які стимулюють і регулюють поведінку людини в даних культурних та соціальних умовах.

Етнічна самоідентифікація – ототожнення особистості з певною етнічною групою.

Етнічна самосвідомість – це уявлення індивіда чи цілої групи людей про себе чи образ свого етносу, які відображають знання про власну етнічну групу та ставлення до цієї групи. Феномен етнічної самосвідомості пов'язаний з усвідомленням етновизначальних елементів матеріальної, соціальної та духовної культури власного етносу.

Етнічна свідомість – це система поглядів, уявлень та ідей етнічної спільності, що з'являються завдяки взаємодії з іншими етнічними групами, у якій виявляються знання про ці групи і ставлення до них, а також стан і форми самовиокремлення своєї етнічної спільності.

Етнічна спільність (етнос) – народ, стійка спільність людей, що історично склалася на певній території, має відносно стабільні особливості культури (мову) і психіки, а також етнічну самосвідомість.

Етнічний конфлікт – форма міжгрупового конфлікту, в якому групи з протилежними інтересами поляризуються за етнічними ознаками.

Етнічний стереотип – відносно стійке уявлення про моральні, розумові, фізичні якості, властиві представникам різних етнічних спільнот.

Етнічні настановлення – це готовність особистості сприймати ті чи інші явища етнічного життя та міжетнічних стосунків і, відповідно до цього сприймання, діяти певним чином у конкретній ситуації.

Етнічні процеси – зміни ознак етносу й етнічних спільнот у цілому в ході історичного процесу.

Етногенез – походження народів.

Етнографія – наука, яка вивчає культуру і побут народів світу.

Етнолінгвістика – це науковий напрямок мовознавства, який вивчає мову по відношенню до культур, досліджує взаємодію етнокультурних, етнопсихологічних чинників в еволюції та у процесі мовленнєвої діяльності.

Етнолінгвістична класифікація народів – класифікація, згідно з якою народи поділяються за мовними сім'ями та групами, пов'язаними генетичною спорідненістю.

Етнопсихологія (від гр. *ethnos* – плем'я, народ) – це галузь психологічної науки, яка вивчає етнічні особливості психіки людей, національний характер, закономірності формування та функціонування національної самосвідомості, етнічних стереотипів та установок. Етнопсихологія вивчає свідомість етнічних спільнот, закономірності її формування та функціонування, а також інші психологічні особливості етносу.

Етнос – це усталена сукупність людей, що історично склалася на певній території та має спільні, відносно стабільні особливості мови, культури і психіки, характеризується, усвідомленням своєї єдності й відмінності від інших утворень (самосвідомість), що зафіксовано в її самоназві (етнонімі).

Етнічна спільність, етнічна спільнота – вид стійкого соціального угруповання людей, що склався історично, може бути представлений родом, племенем, народністю, нацією.

Етногенез – (за визначенням соціолога О. В. Нельга) – це сукупність соціально-історичних та духовно-культурних процесів, що

призводять до виникнення етнічного явища і зумовлюють його подальший розвиток. Вік народу визначається тривалістю його безперервного етнокультурного розвитку.

Етногенез українців – історичний процес етнічного формування українців (походження, родовід). Дослідженнями походження нації чи етносу займається етнологія. Українці успадкували риси населення доби Русі.

Етностеретип, етнічний стереотип – узагальнений, емоційно-насичений образ етнічної групи або її представників, який сформувався історично у контексті розвитку міжетнічних стосунків. Віддзеркалюючи бажання людей зберегти етнокультурну ідентичність, етностереотип відіграє важливу соціальну роль як фактор консолідації та фіксації етнічної групи, чіткого окреслення її кордонів.

Етносоціальний організм – форма існування етносу. Етнічне утворення, пов'язане з певною країною. Територіально охоплює основний етнічний масив народу.

Етноцентризм – сукупність масових ірраціональних уявлень (які є психологічними утвореннями масової свідомості) про власну етнічну спільноту як про центр, навколо якого групуються всі інші етнічні спільноти (які уявляються у вигляді конкретизованих спрощених образів власного народу).

Звичаї – це основна форма регулювання поведінки, правила поведінки, які склалися внаслідок їх практичного застосування впродовж тривалого часу серед людей і уособлюють підсумок історичного досвіду та зародки майбутнього; усталений спосіб людської діяльності, який передається від покоління до покоління.

Індивідуалізм (фр. *individualisme*) – напрям в етиці, соціології, політиці, філософії, який, розвиток особистості вважає метою і змістом історичного процесу.

Інкультурація – це процес засвоєння традицій, звичаїв, цінностей і норм рідної культури, вивчення і передачі культури від одного покоління до іншого, що триває все життя.

Інтеграція (міжетнічна) – вид об'єднаних етнічних процесів. Полягає у взаємодії різних етносів, яка супроводжується формуванням у них спільних культурно-побутових ознак. Інтеграція не викликає зміни етнічної самосвідомості та утворення нових народів.

Інтроверсія – екстраверсія – дихотомічні поняття в теорії особистості, які запропонував психіатр і психотерапевт Карл Густав Юнг у 1920 році у своїй праці «Психологічні типи», щоб описати ставлення людей відповідно до їхніх тенденцій звертати увагу на зовнішні об'єкти або їх власний внутрішній світ.

Кінесика – виражальні рухи – міміка, жести, пантоміміка, постава, поза, хода.

Клани – це групи, які існують у різноманітних формах, у різних суспільствах.

Консолідація (внутрієтнічна) – вид об'єднавчих етнічних процесів, який характеризується внутрішнім згуртуванням народу, нівелюванням відмінностей між його етнографічними групами. Супроводжується змінами етнічної самосвідомості.

Конфлікт – соціальний процес, в якому індивід (чи група) прагне досягти своїх цілей шляхом усунення, знищення чи підкорення собі іншого індивіда (чи групи), який прагне до подібної чи ідентичної мети.

Кордоцентризм (від лат. «cordis – серце) – розуміння дійсності не стільки мисленням («головою»), скільки «серцем» – емоціями, почуттями, внутрішнім, «душею».

Ксенофобія – це форма національної упередженості, яка означає неприязнь до іноземців в цілому. Ксенофобія найчастіше зустрічається в тих етнічних групах, в яких існує конкуренція на ринку праці.

Культура – це динамічна система правил, що встановлені групами з метою забезпечення власного виживання, установки, цінності, уявлення, норми і моделі поведінки, що є спільним для груп, однак реалізуються кожним специфічним об'єднанням всередині групи за допомогою різних способів, передаються від покоління до покоління та є відносно стійкими, тобто можуть незначною мірою змінюватися з часом.

Культура спільності (етносу) – це сукупність реальних, актуальних, існуючих предметів і зразків, які відіграють визнану роль у житті усіх членів спільності (етносу).

Культурна трансмісія – це процес, за допомогою якого етнічна група «передає себе у спадок» новим членам, передусім, через основні механізми наuczіння.

Культурний спадок – це та частина системи, яка виявилася стійкою в часі та передалася наступним поколінням.

Культурний шок – це стан спантеличення, втрати орієнтації та емоційного збурення, спричинений раптовим потраплянням людини в незнайоме їй середовище чи іншу культуру. Це шок від нового, від зустрічі з новою культурою.

Маргінальність – форма зміни етнічного успадкування, коли особа, батьки якої є представниками різних етнічних груп, перебуває на межі двох етнічних груп. Фактор походження в такому разі перестає бути основою визначення етнічної приналежності, а право вибору «своєї» етнічної групи переходить до маргінала.

Менталітет (світорозуміння) – це деяка інтегративна характеристика людей, які живуть у конкретній культурі, що дає змогу описати своєрідність бачення цими людьми оточуючого світу і пояснити специфіку їх реагування на нього.

Ментальність – соціально-психологічне явище, яке відображає духовний світ людини чи соціальної спільноти, епохи чи етнокультури і охоплює різні рівні соціальних цінностей. Ментальність є важливим етнопсихологічним феноменом, етнопсихологічною ознакою індивіда, народу, нації. Ще ментальність визначається як властивість розуму певного індивіда чи групи індивідів; як узагальнення всіх характеристик, що визначають психіку; як спосіб мислення чи характер розмірковувань тощо. Ментальність людини реалізується в її емоціях, мові та мовленні, в діях і вчинках.

Міграція – масове переселення народів.

Міжетнічна взаємодія – це різноманітні контакти між етносами, які призводять до зміни індивідуальних і соціальних характеристик кожної з етнічних груп чи їх представників, які взаємодіють між собою, а також до інтеграції їх певних якостей і властивостей.

Міжетнічні стосунки – стосунки між людьми різних національностей, етнічними спільнотами, які переживаються суб'єктивно.

Міжкультурна адаптація – це складний процес, у результаті успішного закінчення якого людина досягає відповідності (сумісності) до нового культурного середовища, приймаючи його традиції як свої власні та діючи згідно з цими традиціями.

Мовна форма – це особливий для певної мови спосіб об'єднання звукового матеріалу та психологічного змісту, чи спосіб пристосування звуків для вираження психологічного змісту.

Народ (грецькою – $\theta\nu\omicron\varsigma$ (*етнос*)) – багатопланове поняття, яке може мати такі значення:

Народ – населення держави, мешканці країни.

Народ – громадсько-політична сила, на яку опирається офіційна влада в країні.

Народ – форма національної та етнічної єдності (нація, народність, іноді плем'я).

Народні знання – раціональні знання і уявлення, набуті народом протягом його історичного розвитку.

Народність (народ) – етнічні спільності докапіталістичних формацій, що з'явилися після первіснообщинного ладу. Народність утворюється на основі територіально-політичного устрою і вирізняється своєю культурою.

Народний дух – це психічна схожість (самосвідомість, етнічна ідентичність) представників одного народу. Народний дух виявляється в мові, звичаях, традиціях, вдачі, вчинках і є предметом вивчення психології народів.

Нація – стійка спільність людей, що склалася історично і виникла на базі спільної мови, території, економічного життя і психічного складу, який проявляється у спільності культури.

Націоналізм (фр. *nationalisme*) – ідеологія і напрямок політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі.

Національна ідентифікація – процес самоототожнення з нацією на основі якогось зв'язку, а також включення у свій власний світ і прийняття норм, цінностей і зразків цієї нації.

Національна самосвідомість – відносно стійка, усвідомлена система уявлень індивіда про себе як про представника певної нації. Це сукупність поглядів, знань, оцінок, ідеалів, що відображають специфічний зміст, рівень і особливості уявлень представників національної спільності про минуле, сучасне і майбутнє свого розвитку, про місце та призначення серед інших спільноті характер взаємовідносин з ними. Національна самосвідомість відображає ступінь засвоєння елементів загальнонаціональної свідомості окремими представниками нації.

Національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності нації та етносів.

Національний інтерес, інтереси (англ. *national interest*, нім. *Staatsräson*, фр. *raison d'état*) – система цілей і завдань зовнішньої політики держави. Згідно з ученням школи політичного реалізму, національні інтереси є причиною міжнародних відносин як таких.

Національна гордість – це патріотичні почуття любові до своєї батьківщини і народу, усвідомлення своєї приналежності до певної нації, що виражається в розумінні спільності інтересів, національної культури, мови і релігії.

Національна мова – мова соціально-історичної спільноти людей, спільна мова нації, яка разом з іншими ознаками (спільність території, культури, економічного життя та ін.) характеризує конкретну націю. Національна мова виявляє постійну тенденцію до єдності й обов'язково має літературну форму існування. Це мова, яка складалася на території держави впродовж століть.

Національне почуття – це похідне від національної самосвідомості почуття стійкої прив'язаності до своєї нації, до її традицій, звичаїв, культури, побуту і національних духовних цінностей.

Національний характер – компонент психічного складу нації, який визначається як система відносин конкретної етнічної спільноти до різних сторін навколишньої дійсності, яка закріпилася і проявилася у стійких стереотипах мислення, емоційного реагування і поведінки загалом. Це властивості темпераменту, емоційних реакцій, ціннісних орієнтацій, моралі, ставлення до праці і т.д. не окремого індивіда, а численної групи (народності чи нації).

Обряд – спільні символічні дії, здійснювані з нагоди найважливіших подій у житті людини, сім'ї, колективу.

Патріотизм (грец. *Πατριότης співвітчизник*, грец. *Πατρίς* та лат. *Patria* – *Батьківщина*) – громадянське почуття, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, готовність діяти в інтересах Вітчизни та постати на її захист у разі необхідності. Містить ряд важливих морально-етичних, етнічних, культурних, політичних та

історичних аспектів. Включає в себе кілька понять тісно пов'язаних з націоналізмом.

Плем'я – це форма соціальної організації, яка ґрунтується на принципі родинних зв'язків і стосунків. До племені належить значна кількість родів і кланів.

Полімодальне суспільство – це суспільство, до якого належать дві чи більше самостійних етнічних груп.

Почуття національної гідності – це внутрішнє переживання людьми цінності, значущості та самобутності власної нації в співтоваристві різних народів. Складовими почуття національної гідності є гордість справами, помислами і духовним багатством своїх предків, свого народу; повага до позитивних звичаїв і традицій; любов до рідного краю, почуття нерозривності з його ландшафтом і природою; шанування в якості непорушних зразків культури, фольклорних музичних, поетичних, образотворчих, літературних та інших творів; демонстрування поваги до їх авторам і т.д.

Психічний склад – це стійкі риси психіки людей, що склалися на основі тривалої історії розвитку народу, які проявляються у звичках, смаках, звичаях, традиціях, емоційному сприйманні людиною навколишнього середовища та темпераменті.

Психічний склад нації – поєднання національної самосвідомості, почуття і характеру.

Раса – група людей, котра виділяється на основі спорідненості, що знаходить вияв у спільних рисах зовнішнього вигляду.

Система спорідненості – сукупність принципів групування родичів, визначена спеціальними найменуваннями членів родини.

Соціалізація – це інтеграція індивіда в людське суспільство і набуття досвіду, який необхідний йому для виконання соціальних ролей.

Соціальна каузальна атрибуція – це інтерпретація поведінки і результатів діяльності людей за ознакою їх групової належності.

Субетнос (етнографічна група) – частина народу (етносу) зі специфічними рисами культури, яка виникла внаслідок територіального відособлення.

Толерантність (від лат. *Tolerantia* – терпіння) – у загальному розумінні слова, – ослаблення чи відсутність можливості реакції на який-небудь несприятливий чинник внаслідок зниження чутливості до його впливу. На індивідуальному рівні – це здатність сприймати

без агресії думки, які відрізняються від власних, а також – особливості поведінки та способу життя інших. Терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань є умовою стабільності та єдності суспільств, особливо тих, які не є гомогенними ні у релігійному, ні в етнічному, ні в інших соціальних вимірах.

Тотемізм – (тотем – рід) одна з давніх форм релігійних вірувань, за якою існує надприродний зв'язок між людиною і певним видом тварин, рослин або предметами неживої природи.

Традиції – в етнографії: процес позабіологічної передачі від покоління до покоління усталених культурно-побутових особливостей. Це досвід, звичаї, погляди, смаки, цінності, інтереси, переконання, моральні норми, які склалися історично та передаються з покоління в покоління.

Українці – східнослов'янський етнос, основне і корінне населення України. Як етнос сформувався на землях сучасної України та частин суміжних сучасних земель: Польщі, Білорусі, Молдови, Румунії, Угорщини, Словаччини і Росії.

Український кордоцентризм (дослівно – українське вчення про цілісність людини) – концептуалізація тенденції української філософської думки, за якою основою існування і розвитку цілісної людини як єдності духу, душі й тіла є дух, духовне народження та вдосконалення.

Українська культура – сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених українським народом протягом його історії. Для української національної культури основоположною базою є народна культура, на основі якої поступово сформувалися професійні наука, література, мистецтво. Своєрідність української культури визначили також впливи географічних умов, особливості історичного шляху, а також взаємодія з іншими етнокультурами. Важливим історичним етапом розвитку культури стало прийняття християнства у X столітті.

Філогенез – психології філогенез розуміється як процес виникнення та історичного розвитку (еволюції) психіки й поведінки.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Життєвий шлях Миколи Шлемкевича (за словами Віталія Пономарьова)

Микола Шлемкевич народився 8 лютого 1894 року у селі Пилявій на Тернопільщині. Він навчався у народній школі та в гімназії у Бучачі, в гімназії у Львові та в університеті у Відні. У 1915 році, під час окупації Галичини російською армією, Шлемкевич був вивезений до Сибіру і повернувся в Україну 1917-го року. Він мешкав у Києві і працював секретарем «Робітничої газети» та співробітником Всеукраїнської академії наук.

Після захоплення Києва більшовиками 1919 року Шлемкевич деякий час учителював у сільських школах на півдні Черкащини, а згодом виїхав до Галичини. 1923 року Шлемкевич продовжив навчання у Віденському університеті, здобув ступінь доктора філософії, а потім ще два роки навчався у Сорбонні.

Повернувшись до Галичини, він редагував часописи «Перемога» і «Наші дні» та газету «Українські вісті», викладав в Українському вільному університеті. Тоді ж Шлемкевич почав публікувати свої філософські та публіцистичні праці, найвідомішими з яких є «Філософія», «Вітер», «Загублена українська людина», «Галичанство», «Верхи життя і творчості», «Душа і пісня», «Українська синтеза чи українська громадянська війна».

М. Шлемкевич був одним з керівників Фронту національної єдності та ідеологом так званого «творчого націоналізму» і критикував ідеологію та діяльність Організації Українських Націоналістів.

Навесні 1940 року він нелегально перейшов із Західної України до Польщі, а після початку німецько-радянської війни повернувся до Львова і працював там в Українському видавництві. Наприкінці Другої світової війни філософ переїхав до Австрії, згодом оселився у Баварії, а 1949 року переїхав до Сполучених Штатів Америки. Там М. Шлемкевич став співзасновником Українського національно-демократичного союзу, Союзу українських національних демократів і

Української національної ради. Він також заснував видавництво «Ключі» та Український публіцистично-науковий інститут у Чикаго, редагував журнал «Листи до приятелів», долучився до видання Енциклопедії українознавства.

Микола Шлемкевич помер 14 лютого 1966 року у місті Пассейку (штат Нью-Джерсі).

*Микола Шлимкевич – філософ української синтези.
За матеріалами сайту
<https://www.radiosvoboda.org/a/956740.html>*

ТЛУМАЧЕННЯ «ФІЛОСОФІЇ СЕРЦЯ»

Філософія серця – поняття у філософії, започатковане Дмитром Чижевським. Аналізуючи творчу спадщину Григорія Сковороди, Миколи Гоголя, Пантелеймона Куліша, Памфіла Юркевича як типових представників національної традиції, Д. Чижевський сформулював поняття «філософія серця», яка є «характеристична для української думки».

Серце – в старослов'янській мові вживалося у значенні центр, осередок чогось, наприклад життя. У святому Писанні – осередок духовного життя, розташований у людському серці згідно з уявленнями стародавніх людей, те, що в наш час більше пов'язується з мозком. Поняття використовувалось в староруській православній філософії з часів Київської Русі, філософія серця займає важливе місце у працях перших українських світських філософів, як-от Григорія Сковороди чи Памфіла Юркевича.

Філософія серця у ХХ – ХХІ столітті

Одним із найяскравіших розробників філософії серця початку ХХ століття є Борис Вишеславцев. Його книга «Серце у християнській та індійській містиці» (1929) вважається першою працею з православним розуміння проблеми.

На початку ХХІ століття «філософія серця» отримує нове життя. Практичне втілення філософії Григорія Сковороди у освітньому процесі широко пропагує Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Специфічне тлумачення «філософії серця» властиве Вінницькій обласній громадській організації «Філософія серця».

Однією із найяскравіших форм прояву філософії серця у ХХ столітті вважається проблеми у бік національного, духовного, антропологічного компонентів.

КРИЛАТІ ВИСЛОВИ ПРО КУЛЬТУРУ

- ❖ Пришестя культури збігається з народженням інтелекту.
Клод Леві-Строс

- ❖ Чим вище культура, тим вище цінується праця.
Вільгельм Рошер

- ❖ Культура – це досконалість в житті.
Діна Дін

- ❖ Культура – великий вчитель того, як треба жити.
Діна Дін

- ❖ Культуру не можна успадкувати, її можна завоювати.
Андре Мальро

- ❖ Культура це прагнення до досконалості за допомогою пізнання того, що найбільше нас турбує, того, про що думають і говорять.
Метью Арнольд

- ❖ Культура народилася з культу.
Микола Бердяєв

- ❖ Культура – це не кількість прочитаних книг, а кількість зрозумілих.
Фазіль

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
педагогічного факультету
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол №5 від 20 лютого 2020 року)

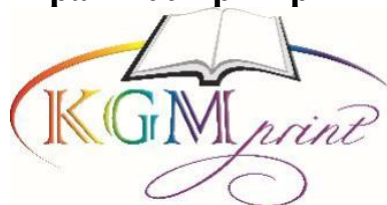
ЦЮНЯК Оксана Петрівна

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

*НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ*

Віддруковано з готового макету замовника

Підписано до друку 22.07.2019 р.
Формат 60x84 1/16. Умов. друк. арк. 4,6
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Друк цифровий. Зам № 709.
Тираж 100 примірників.

Видавець Кушнір Г. М.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ІФ №31 від 26.01.2009 р.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шота Руставелі, 1,
тел. (099) 700-47-45, e-mail: kgm.print@i.ua